

AZ IDŐS SZÜLŐKNEK NYÚJTOTT NEM ANYAGI SEGÍTSÉG MAGYARORSZÁG EURÓPAI ÖSSZEHOSONLÍTÁSBAN

Medgyesi Márton

ÖSSZEFOGLALÓ

Idősödő népességű országokban különösen fontos a családi szolidaritás mintá-
zatainak vizsgálata és mozgatóinak megértése. Ebben a tanulmányban a felnőtt
gyermekek által idős szüleiknek nyújtott nem anyagi segítséget (a gondozásban,
a háztartási munkákban) vizsgálom Magyarországon, ahol az állam részvétele az
idősek gondozásában viszonylag kismértékű. A tanulmány egyik célja, hogy elhe-
lyezze Magyarországot az európai transzferrezsímben, másik célja pedig, hogy
megvizsgálja az idős szülőknek nyújtott segítség meghatározóit. Az elemzést
a SHARE (Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe) kutatás 2011-es
adatain végeztem, amely az 50 éves vagy idősebb népesség életkörülményeinek
alakulását vizsgálja európai összehasonlításban. Az adatbázis lehetővé teszi, hogy
kontrolláljuk mind az idős szülők és háztartásuk, mind pedig a felnőtt gyermekek
jellemzőit. A többváltozós elemzés eredménye szerint a szülőknek nyújtott segít-
ség előfordulása gyakoribb, ha az idős szülő jobban rászorul a segítségre (egyed-
ülálló, beteg), viszont csökken a gyermek és a szülő lakóhelye közötti távolsággal.
Az alkalmi segítség előfordulása növekszik, ha az idős szülők is segítik a gyermeke-
ket anyagi vagy egyéb transzferekkel. A kelet-európai országok (köztük Magyar-
ország) esetében a rendszeres segítség előfordulása európai összehasonlításban
relatíve magas, míg az alkalmi segítség esetében heterogén ez az országcsoport.

Tárgyszavak: családi szolidaritás, idősgondozási rezsímbek, SHARE

Medgyesi Márton, TÁRKI, MTA TK Szociológiai Intézet, E-mail: medgyesi@tarki.hu

BEVEZETÉS*

A szülők és felnőtt gyermekeik közötti támogatások sokféle formát ölthetnek. A szülők felnőtt gyermekeiket gyakran támogatják pénzzel, munkajellegű segítséggel és tanácsokkal (Lye 1996), a gyermekek pedig mindenekelőtt a háztartási teendők elvégzésében és a gondozásban nyújtanak segítséget idős szüleiknek. Ez a nemzedékek közötti családi szolidaritás fontos meghatározója mind a gyermekek, mind a szülők jólétének. A szülőktől kapott transzferek nagyon jelentős szerepet játszanak a fiatal felnőttek életesélyeinek alakításában (Henretta et al. 2012, Mulder – Smits 1999) vagy az átmeneti megélhetési gondjaik tompításában (Swartz et al. 2011). A gyermekektől kapott transzferek pedig az idősek jobb egészségi állapotához, a társadalmi elszigetelődésük alacsonyabb kockázatához és az egészségügyi vagy idősgondozási intézménybe való későbbi bekerülésük-höz járulhatnak hozzá (Albertini 2016).

A nemzedékek közötti transzferek ugyanakkor nemcsak a transzfert kapók jólétét befolyásolják, hanem a transzfert adók jóléte szempontjából is fontosak. A pszichológiai vizsgálatok arra mutatnak rá, hogy az idősek jólétéhez az is hozzájárul, ha tudják valahogy viszonzni a kapott segítséget (lásd pl. Lowenstein et al. 2007). Egy másik fontos perspektíva az informális idősgondozásban résztvevők jóléte. Az idősek segítése, gondozása ugyanis időigényes, anyagi áldozatokkal is járhat, fizikailag fárasztó, és sokszor szellemileg/lelkileg is igénybe veszi a segítséget, gondozást nyújtókat. A szakirodalom megállapítja, hogy az ilyen tevékenységekben való részvétel az érintettek (elsősorban nők) egészségi állapotának és munkaerő-piaci esélyeinek a romlásához vezethet (lásd pl. Carmichael – Charles 1998, Sarasa 2008).

A népesség öregedésének az Európai Unió országaiban, köztük Magyarországon is zajló folyamata a nemzedékek közötti transzferek feltételeit is megváltoztatja. A meghosszabbodott élettartam és a csökkenő termékenység eredményeként a családi kapcsolatokon belül a vertikális (szülő-gyermek,

---

* A tanulmány az OTKA K 109885 jelű, „Nemek közötti egyenlőtlenségek a nemzedékek közötti viszonyokban” című projekt támogatásával készült. Ez a tanulmány a SHARE 1., 2., 3. (SHARELIFE), 4. hullámának adatait használja (DOI: 10.6103/SHARE.w1.500, 10.6103/SHARE.w2.500, 10.6103/SHARE.w3.500, 10.6103/SHARE.w4.500, 10.6103), a további módszertani információkat lásd: Börsch-Supan et al. 2013. A SHARE adatfelvételt elsősorban az Európai Bizottság finanszírozta az FP5 (QLK6-CT-2001-00360), FP6 (SHARE-I3: RII-CT-2006-062193, COMPARE: CIT5-CT-2005-028857, SHARELIFE: CIT4-CT-2006-028812) és FP7 (SHARE-PREP: N°211909, SHARE-LEAP: N°227822, SHARE M4: N°261982) keretprogramokon keresztül. További támogatást nyújtott a German Ministry of Education and Research és az egyesült államokbeli National Institute on Aging (U01_AG09740-13S2, P01_AG005842, P01_AG08291, P30_AG12815, R21_AG025169, Y1-AG-4553-01, IAG_BSR06-11, OGHA_04-064). Ezen kívül köszönetet mondunk a különböző nemzeti támogatásokért is (a támogató intézmények teljes listáját lásd: www.share-project.org). A tanulmány a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, az MTA Demográfiai Bizottsága, a Pécsi Tudományegyetem Demográfiai és Szociológiai Doktori Iskolája és a Statisztikai Társaság Demográfiai Szakosztálya által szervezett és 2016. június 8-án Budapesten tartott “Megöregedni ma...” című tudományos konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

nagyszülő-unoka) kapcsolatok jelentősége növekszik, míg a horizontális (pl. testvérek közötti) kapcsolatoké csökken (Bengtson 2001, Dykstra 2009). A népesség öregedésével a nagy elosztórendszerek (egészségügy, nyugdíjrendszer) egyensúlyának fenntarthatósága e rendszerek reformját igényli, amely vagy a bevételek növelésével rak egyre súlyosabb terhet a rendszert finanszírozó aktív generációk vállára, vagy a nyugdíjkorhatár emelésével, illetve a szolgáltatások mérséklésével az időseknek nyújtott támogatást csökkenti (Kohli 1999). A népesség öregedésének problémájával szembenező társadalmak számára az az egyik lehetőség a folyamat következményeinek tompítására, ha a családok növekvő szerepet játszanak az idősek ellátásában vagy az idősgondozás finanszírozásában.

A fejlett országok társadalmának idősödése és az idős népesség felé irányuló állami transzferek (pl. egészségügy, idősgondozás) egyre nehezedő finanszírozása a kutatók figyelmét a családon belüli intergenerációs transzferek kutatása felé fordította. Ezekben az országokban különösen fontos a nemzedékek közötti családi transzferek mintázatainak és mozgatórugóinak feltárása. Tanulmányunkban a felnőtt gyermekek által idős szüleiknek nyújtott segítség ezen mintázatait és mozgatórugóit vizsgáljuk Magyarország esetében, nemzetközi összehasonlításban. A tanulmány célja, hogy megvizsgálja, a gyermekek által idős szüleiknek nyújtott segítség hazai előfordulása mennyiben tér el más európai országokétól, illetve hogy ezek az eltérések mennyiben tudhatók be a népesség eltérő szociodemográfiai összetételének. Az elemzés újdonsága, hogy Magyarország esetében eddig még nem vizsgálták nemzetközi összehasonlításban az idősek felé irányuló intergenerációs transzfereket. Ebben a tanulmányban a SHARE nemzetközi összehasonlító kutatás adatainak felhasználásával erre is lehetőség nyílik.

A NEMZEDÉKEK KÖZÖTTI SEGÍTSÉGNYÚJTÁS MEGHATÁROZÓIVAL KAPCSOLATOS SZAKIRODALOM

A nemzetközi összehasonlító demográfiai kutatások (SHARE, GGP) a kétezres évek közepétől új lendületet adtak a családi szolidaritás vizsgálatának. Az európai országokat összehasonlító empirikus kutatások szerint a nemzedékek közötti családi transzferek esetében az anyagi transzferek általában a szülőktől a gyermekek felé áramlanak, míg a felnőtt gyermekek legtöbbször nem pénzzel, hanem munkával (pl. gondozás) segítik szüleiket (Albertini et al. 2007, Albertini – Kohli 2013). A kutatások azt is kimutatták, hogy az európai országok között jellemző eltérések figyelhetők meg a támogatások mintázatában. A dél-európai országokban az együttlakás a családi transzferek jellemző formája, a háztartáson

kívül élőknek nyújtott támogatások viszonylag ritkábban fordulnak elő, ugyanakkor amennyiben van ilyen transzfer, az intenzívebb vagy nagyobb összegű. Az észak-európai országokban viszont a felnőtt gyermekek ritkán laknak együtt szüleikkel, de gyakoriak a háztartáson kívülieknek adott támogatások, amelyek azonban kevésbé intenzívek, illetve kisebb összegűek. A kontinentális európai országok pedig az északi és a déli típus között helyezkednek el (Albertini – Kohli 2013).

A jelen kutatásban azt igyekszünk vizsgálni, hogy a gyermekektől az idős szülők felé irányuló transzferek mintázatai milyen jellegzetességekkel bírnak Magyarországon, Európa egyéb régióinak országaival való összevetésben. A transzfermintázatok országok közötti eltéréseinek forrása többféle lehet. Lehetséges, hogy a magyar társadalom összetétele eltérő a transzfereket meghatározó mikroszintű társadalmi-gazdasági ismérvek szempontjából. A szakirodalom szerint a transzferek előfordulását és nagyságát meghatározó mikroszintű tényezők közül a transzferkapcsolat résztvevőinek szükségletei, erőforrásai és az időráfordítással járó transzferek, segítségék költségei a legfontosabbak.

A transzferek meghatározóival kapcsolatos szakirodalom elsősorban az altruizmus és a reciprocitás szerepét emeli ki a transzferek mögötti lehetséges motivációként (Kohli – Künemund 2003). Mind az altruista transzferek közgazdasági elmélete (Cox 1987), mind a kontingens transzferek szociológiai elmélete (Eggebeen – Davey 1998) azon a tézisen alapszik, hogy az egyének nagyobb valószínűséggel támogatják a rászoruló családtagjaikat (szüleiket, ill. gyermekeiket). Amennyiben az egyének nagyobb valószínűséggel nyújtanak segítséget a rászoruló családtagjaiknak, azt várjuk egyrészt, hogy az alacsonyabb jövedelmű, vagy rosszabb egészségi állapotú idősök kapnak nagyobb eséllyel segítséget gyermekeiktől, másrészt, hogy a gyermekek közül azok nyújtanak segítséget kisebb valószínűséggel, akik maguk is segítséget szenvednek (rosszabb egészségi állapotúak, alacsonyabb jövedelműek).

A transzferekkel kapcsolatos irodalom az altruizmus mellett a reciprocitást említi a transzferek másik lehetséges motivációjaként. A szakirodalom szerint a nemzedékek közötti reciprocitási viszonyban a transzferkapás és -viszonyás között jellemzően hosszú idő telik el (Silverstein 2006). A gyermekek sok segítséget kapnak szüleiktől gyermekkorukban, és sokszor felnőttkoruk korai szakaszában, amelyet hosszú évek múlva viszonznak idős, beteg, magukról gondoskodni nem tudó szüleiknek nyújtott segítség formájában. Ez a fajta hosszú távú reciprocitás adatainkkal nem vizsgálható, hiszen keresztmetszeti adatokat használunk. Ugyanakkor az irodalom felhívja a figyelmet arra is, hogy a recipro-

citás rövidebb távon is szerepet játszhat. Leopold és Raab (2011) keresztmetszeti adatokon mutatja meg, hogy a szülőknek adott transzfer gyakoribb, amennyiben egyidejűleg a szülők is támogatják, segítik gyermekeiket.

A különböző támogatások előfordulását és nagyságát nemcsak a támogatások motivációja, hanem az egyéni lehetőségek, a támogatások „költsége” is befolyásolja. Az idős szülőknek nyújtott háztartási vagy gondozási segítség sokszor jelentős időráfordítással jár. Az ilyen típusú segítség költsége magasabb lehet olyan gyermekek esetében, akik távolabb élnek szüleiktől, tehát jelentős utazási költséggel is számolni kell a szülőknek nyújtott segítség esetében (Hank 2007). Ugyancsak magasabb lehet a szülőknek nyújtott segítség költsége a magasabb végzettségű, magasabb keresetű munkavállalók körében. Számukra az intenzív segítség jelentős jövedelemről való lemondással járhat, amennyiben munkaidejüket csökkenteni kényszerülnek a szülőkről való gondoskodás érdekében (Zissimopoulos 2001).

A transzferek motivációi és a transzferek költsége tehát jelentős szerepet játszanak a transzferviselkedés befolyásolásában. De ezeken kívül is vannak olyan egyéni jellemzők, amelyek meghatározzák a transzferek előfordulását és intenzitását. Ilyen tényező lehet például a gyermek neme: számos empirikus vizsgálat kimutatja, hogy a lánygyermekek nagyobb valószínűséggel nyújtanak intenzív gondozási segítséget szüleiknek (pl. Brandt et al. 2012). A nemén kívül szerepet játszhat a gyermek életkora, családi állapota, saját gyermekeinek száma. Összességében tehát az országok közötti különbségek fakadhatnak a transzferviselkedést meghatározó mikroszintű tényezők szerinti eltérő összetételből. Például a magyar népesség nemzetközi összehasonlításban rossz egészségi állapota, az eltérő együttlakási mintázatok és az alacsony foglalkoztatás (elsősorban a nők bizonyos korcsoportjai körében) mind olyan jellemzők, amelyek az idős szülők felé irányuló transzfereket érintik. Ugyanakkor a szakirodalom felhívja arra is a figyelmet, hogy a transzferviselkedésben megmutatkozó országok közötti eltérések makroszintű tényezőkkel, pl. az időssekkel kapcsolatos eltérő jóléti politikákkal és az eltérő normákkal (kultúrával) is összefüggésbe hozhatók (pl. Albertini et al. 2007, Albertini – Kohli 2013).¹

A jóléti állam és a családi transzferek kölcsönhatásával kapcsolatban két elképzelés született a szakirodalomban. Az ún. „kiszorítási” („crowding out”) hipotézis szerint a közösségi és családi transzferek helyettesítik egymást (pl. Barro 1974); például a nyugdíjrendszerek kiterjedése egyre inkább csökkentette a csa-

¹ Természetesen a normák és a jóléti állam intézményrendszere nem függetlenek egymástól, a társadalomban elfogadott értékek is meghatározzák, hogy milyen intézményrendszer alakulhat ki, és az intézmények is visszahatnak a normákra.

ládok szerepét az időskori fogyasztás finanszírozásában. Sokan azonban mellett érvelnek, hogy a közösségi és magántranszferek nem „kiszorítják”, hanem inkább kiegészítik egymást (pl. Kühnemund – Rein 1999, Attias-Donfut – Wolff 2000, Reil-Held 2006). Tehát a közösségi transferek teszik lehetővé az idősök számára, hogy részt vegyenek a reciprocitás elvén működő transzferkapcsolatokban. A nyugdíjrendszerek kiterjesztése lehetőséget adott a nyugdíjasoknak, hogy szükség esetén segítsék gyermekeiket, tehát összességében a családi transferek gyakoribbá válásához vezetett.

Az idősgondozás esetében a jóléti intézmények és a családok közötti szerepmegosztásnak Leitner (2003), és ennek nyomán Saraceno és Keck (2010) három fő típusát különböztette meg. A tipológia két dimenzió alapszik, az egyik az államilag előállított vagy támogatott idősgondozási szolgáltatások szintje, a másik pedig a családok idősgondozásban játszott szerepét erősítő jóléti politikák (gondozási szabadság, gondozók pénzbeli támogatása, gondozás utáni nyugdíjjogosultság) szintje. Azokban az országokban, amelyekben az állami szolgáltatások szintje is magas, és a család idősgondozásban játszott szerepét támogató politikák is erősek, a családok ténylegesen dönthetnek arról, hogy a fejlett idősgondozási intézményrendszer igénybe vételével vagy a családon belül szervezik meg az idős családtagok ellátását. Az ilyen – Saraceno és Keck terminológiájában – „defamilializációs” intézményrendszerek elsősorban az észak-európai országokban jellemzőek. Az ún. „támogatott familializmus” rezsimbe tartozó országokban az állami idősgondozási szolgáltatások szintje alacsony, de ezek az országok támogatják (pl. készpénztranszferekkel) a családok idősgondozásban játszott tevékenységét. Az ún. „familialista” rendszerekben a szolgáltatások szintje alacsony, és a családok szerepét támogató politikák is gyengék. Ez a fajta intézményrendszer jellemző az EU15 országok közül a dél-európai országokra, valamint – Saraceno és Keck (2010) összes EU-tagországra kiterjedő tanulmánya szerint – a kelet-európai országokra, köztük Magyarországra is.

A különböző intézményi jellemzőknek az idősök felé irányuló transferekre gyakorolt hatását számos kutatás vizsgálta. Például Brandt és szerzőtársai (2009) kimutatják, hogy a szülőknek nyújtott gondozási segítség – a mikroszintű meghatározók hatásának kontrollálása után is – ritkább azokban az országokban, amelyek sokat költenek az idősgondozási szolgáltatásokra (észak-európai országok), ugyanakkor ezekben az országokban gyakoribb az idős szülőknek nyújtott kevésbé intenzív, háztartási segítség. A szerzők szerint ezekben az országokban specializáció megy végbe: az idősgondozás nehéz és szakértelmet követelő feladatait az intézmények végzik, a családtagok részvétele pedig a kevésbé intenzív háztartási segítségben gyakori (Deindl – Brandt 2011, Brandt et

al. 2012). Az intézményi környezet hatását a pénzbeni transzferekre is vizsgálták. Deindl és Brandt (2011) eredményei itt inkább kiszorítási hatást mutatnak, hiszen azokban az országokban, ahol az idősek felé irányuló szociális kiadások magasak, a gyermekek ritkábban segítik szüleiket anyagi transzferekkel, ugyanakkor nagyobb a valószínűsége annak, hogy anyagi transzfert kapnak szüleiktől.

A családi transzferek intézményi környezete mellett a transzferek fontos makroszintű meghatározói lehetnek a nemzedékek közötti viszonyokat szabályozó normák, értékek. Pl. Reher (1998) szerint az észak-európai és dél-európai családok szokásrendszerében jelentős különbségek vannak, amelyek a két terület eltérő történelmi fejlődésében gyökereznek. Az északi országokban nagy szerepe van a nukleáris családnak, gyengébb a kötődés a tágabb rokonsággal, a felnőtt gyermekek hamar önállósodnak. A dél-európai, erős családi kapcsolatokkal jellemezhető országokban viszont a felnőtt gyermekek a családalapításig (vagy azután is) együtt maradnak szüleikkel, és az egyéni életút során végig fontosak a nukleáris családon kívüli rokoni kapcsolatok is. Reher szerint a dél-európai és észak-, illetve nyugat-európai országok közötti eltérések már évszázadok óta jellemzik Európát, és várhatóan tartósan fennmaradnak. Herlofson és szerzőtársai (2011) az idősek segítségével kapcsolatos értékeket hasonlították össze a nyugat-európai és kelet-európai országokban (köztük Magyarországon) a *Gender and Generations Programme* (GGP) adatai alapján. A tanulmányban azt vizsgálták, hogy a megkérdezettek mennyiben tekintik a szülők segítségét a gyermekek feladatának. A „gyermeki felelősség” index átlagértéke alapján Magyarország nagyjából Németországhoz és Franciaországhoz bizonyult hasonlóknak. Ezekben az országokban Norvégiához és Hollandiához képest erősebb a gyermekek szüleik iránti felelősségérzete, az összehasonlításban szereplő többi kelet-európai országhoz (Románia, Bulgária, Grúzia, Oroszország) képest viszont alacsonyabb ez az érték.

Az eltérő családi normák a transzfer-viselkedésre is hatással lehetnek. Pl. Kalmijn és Saraceno (2008) megmutatja, hogy azokban az országokban, ahol az idősgondozást inkább családi feladatnak gondolják az emberek, jelentősebb a szülői szükségletek hatása a segítség előfordulására. Tehát ezekben az országokban például a szülők betegsége esetén nagyobb mértékben növekszik a szülőknek segítséget nyújtók aránya, mint olyan országokban, ahol kevésbé látják családi feladatnak az idősgondozást. Mureşan és Hărăguş (2015) négy kelet-európai és két nyugat-európai ország esetében vizsgálja a normák hatását a GGP adatai alapján. A kelet-európai országokban (Litvánia kivételével) az idős szülőkről való gondoskodást gyermeki feladatnak tekintők nagyobb gyakorisággal vesznek részt a szülők gondozásában.

A felnőtt gyermekek és szüleik közötti transzferekkel kapcsolatban Magyarországon viszonylag kevés kutatási eredmény áll rendelkezésre. A témával foglalkozó munkák nagyobb része ezen belül is a szülőktől a gyermekek és az unokák felé irányuló transzfereket tárgyalja (I. Vaskovics 1993, Medgyesi 2003, Medgyesi 2005, Gyarmati 2014, Gyarmati 2015).² Az idősek felé irányuló családi transzferek Magyarországon ritkábban képezték kvantitatív kutatás tárgyát.³ Spéder (2002) az *Életünk fordulópontjai* kutatás adatain mutatja meg, hogy a gyermekektől a szülők felé irányuló transzferek előfordulása függ az életkortól. A szüleiket segítők aránya a 30 és 50 év közöttiek között magasabb volt az átlagosnál,⁴ míg a 60 éven felüliek között alacsonyabb volt annál, ami minden bizonnyal összefüggésben áll azzal, hogy kevesebbeknek élnek a szülei ebben a korosztályban. Bocz és Medgyesi (2004) a 2000-es *Életmód és Időmérleg* felvétel adatai alapján a 40 éven felüli szülők mintáján vizsgálta a szülők és felnőtt gyermekeik közötti transzfereket. Megállapították, hogy a munkasegítség mindkét irányban hasonló arányban fordul elő (a vizsgált alminta 30%-a ad ilyen transzfereket), anyagi transzfereket, különösen jelentősebb összegű transzfereket viszont gyakrabban adnak a szülők gyermekeiknek, mint fordítva. Utsi (2002) a szülők és gyermekeik közötti segítségnyújtást a családi szolidaritás tágabb kontextusában vizsgálta, és úgy találta, hogy az idősek körében magasabb a szolidaritási kapcsolatokból izoláltak aránya. Örkény és Székelyi (2011) vizsgálatában a mintába került szülők és az ő gyermekeik megkérdezésével gyűjtöttek adatokat, mind az idősek, mind a fiatalok felé irányuló transzferek vonatkozásában. Eredményeik szerint a kérdezettek generációjának mintegy egynegyede nemcsak a saját szüleinek, hanem házastársa szüleinek is megadott mindenféle támogatást. A nagyszülők generációjának juttatott transzferek elsősorban a nagyszülők életkorától függnék: minél idősebbek, annál inkább szükségessé válik a támogatásuk.

Ezekben a vizsgálatokban ugyanakkor a meghatározók részletes vizsgálatára és nemzetközi összehasonlítására nem volt mód, ezekben a vonatkozásokban tehát a jelen tanulmány túlmutat az eddigi eredményeken. A nemzetközi összehasonlító vizsgálatokon végzett korábbi elemzések közül csak Albuquerque (2014) vizsgálatában szerepel Magyarország, ennek azonban Portugália a fókusz, és elsősorban az anyagi és munkatranszferek összefüggéseivel foglalkozik. A SHARE kutatás magyarországi adatain Gáti (2012) vizsgálta az idősek kapcsó-

---

² A háztartáson belüli nemzedékek közötti transzfereket tanulmányozza Gál et al. 2015.

³ Kvalitatív kutatásra példa ebben a témában Papházi 2005.

⁴ A szüleiknek transzfereket nyújtó gyermekek aránya a 30–39 évesek között 38%, a 40–49 évesek között 33%, míg a teljes népességben 24% (Spéder 2002).

lathálója és a szubjektív jólét összefüggéseit, de a szülők és gyermekeik közötti transzferekre való fókuszálás nélkül. Egyéb elemzés a témában ezen adatok alapján tudomásunk szerint eddig nem született.

HIPOTÉZISEK

A korábban tárgyaltak alapján összefoglaljuk hipotéziseinket a felnőtt gyermekek által az idős szülőknek nyújtott segítséggel kapcsolatban. A szülők által kapott transzferek mikroszintű meghatározóival kapcsolatban a szakirodalom által korábban feltárt összefüggéseket várjuk. Az altruizmus-hipotézis értelmében arra számítunk, hogy a rászoruló (alacsony jövedelmű, beteg, egyedülálló) szülők nagyobb gyakorisággal kapnak segítséget. Ugyancsak ez alapján azt is várjuk, hogy azok a szülők, akiket a háztartáson belülről vagy a háztartáson kívülről mások is segítenek, kisebb valószínűséggel kapnak gyermekeiktől segítséget. Az „egyidejű reciprocitás hipotézis” értelmében arra számítunk, hogy azok a szülők, akik nagyobb mértékű segítséget nyújtanak gyermekeiknek, nagyobb valószínűséggel kapnak segítséget tőlük. Azt is várjuk, hogy a segítség előfordulása attól is függ, hogy az mekkora „költséggel” jár a transzfert nyújtó gyermeknek. Ennek értelmében a gondozás/segítség előfordulása várakozásaink szerint függ a szülők és gyermekek lakhelye közötti távolságtól.

A jóléti intézmények és a nemzedékek közötti segítségnyújtással kapcsolatos normák eltérése miatt a mikroszintű tényezők kontrollálása mellett is számottevő országok közötti különbségeket várunk. Magyarországon és az egyéb „familialista” jóléti rendszerekben a segítségnyújtás relatíve magas szintjét várjuk a rendszeres, intenzív segítség és gondozás esetében. A ritkább, kevésbé intenzív transzferek azokban az országokban lehetnek gyakoriak, amelyekben a fejlett idősgondozási intézményrendszer leveszi a családok válláról az intenzív gondozás terhét („defamilializált” rendszerek).

ADATOK, VÁLTOZÓK MÉRÉSE, MÓDSZERTAN

Az elemzést a SHARE (*Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe*) kutatás adatain végeztem. A SHARE olyan multidiszciplináris, több országra kiterjedő kutatás, amely az 50 éves vagy idősebb népesség életkörülményeinek alakulását vizsgálja. Alapvetően panelkutatás, tehát a 2004-ben 50 éves vagy idősebb népesség mintáján kezdődött, és két évente méri fel e minta tagjainak az

egészségi állapotát, munkaerő-piaci helyzetét, jövedelmi és vagyoni helyzetét, társadalmi és családi kapcsolatait.⁵ Magyarország 2011-ben csatlakozott a kutatáshoz, sajnos azonban további hullámok felvételére eddig nem került sor, így a magyar adatok csak keresztmetszetben elemezhetők.

A kutatás 2011-es – negyedik – hullámában felméri mind a kapott és adott pénzügyi támogatás, mind a kapott és adott gondozás, segítség előfordulását. Vizsgálatunk mintáját a 65 éven felüli korcsoportra korlátozzuk, mert az ennél fiatalabbak körében a gondozási és háztartási segítségek iránti igény nagyon alacsony. Jelen esetben a vizsgálatunk függő változója a háztartáson kívül élő felnőtt (21 éven felüli) gyermekektől kapott gondozás/segítség, amelyet a következő kérdés segítségével mértek fel a vizsgálatban:⁶

„Az elmúlt tizenkét hónapban, kapott-e Ön vagy az Ön házastársa/élettársa/partnere személyes gondozást vagy segítséget a praktikus háztartási teendők elvégzésében valamilyen, nem a háztartásban lakó családtagtól, baráttól vagy szomszédtól?”

Amennyiben a háztartás tagjai kaptak ilyen segítséget, a kérdőívben azt is megkérdezték, hogy kitől. A válaszadók három személyt nevezhettek meg, a kérdőívben rögzítésre került a válaszadóhoz való viszonyuk és hogy milyen gyakran nyújtottak segítséget (majdnem naponta/majdnem hetente/majdnem havonta/ritkábban). A kérdés tehát nem teszi lehetővé, hogy elvlasszunk egymástól a gondozást és a más jellegű háztartási segítséget, és nem méri fel pontosan, hogy mekkora volt a segítséssel töltött idő, de lehetővé teszi a segítség gyakoriságának a figyelembe vételét. A kérdés alapján definiáltuk az elemzés függő változóját, amelynek a következő kategóriáit különböztettük meg.

A függő változó lehetséges értékei:

- 0 – nem kaptak gondozást, segítséget különélő gyermekeiktől
- 1 – csak alkalmi gondozást, segítséget kaptak különélő gyermekeiktől
- 2 – rendszeres (majdnem naponta) gondozást, segítséget is kaptak valamelyik különélő gyermeküktől

A SHARE kutatás előnye, hogy a mintába bekerült egyének gyermekeiről és a társadalmi kapcsolathálójuk tagjairól is részletes adatokat gyűjt. Ez lehetőse-

---

⁵ A további módszertani részleteket lásd: Börsch-Suppan 2013, Börsch-Suppan et al. 2013a, 2013b, Malter – Börsch-Suppan 2013.

⁶ Az elemzés leszűkítése a háztartáson kívül élő gyermekektől kapott transferekre gyakori a szakirodalomban (lásd pl. Albertini et al. 2007, Brandt et al. 2009, Brandt et al. 2012, Deindl – Brandt 2011, Schenk et al. 2010).

get teremt arra, hogy a transzferviszony mindkét szereplőjének a tulajdonságait figyelembe vegyük a transzferek előfordulásának vizsgálatánál. Ugyanakkor a nemzetközi adatbázis jelenleg hozzáférhető verziójában nem azonosítható be, hogy a szülő mely gyermekétől kapott (vagy melyiknek adott) támogatást. Így a transzferkapcsolatok egyelőre nem vizsgálhatók a szülő-gyermek diád szintjén, csak összességében tudjuk vizsgálni a gyermek-szülő transzfereket. Az idősök jóléte szempontjából talán az a legfontosabb, hogy van-e olyan gyermeke, akire számíthat, kap-e transfert összességében gyermekeitől; bár nem zárható ki, hogy a szülő számára az is fontos, mely gyermekétől kap vagy melyiknek ad támogatást.

Az idős szülők szükségleteinek mérésére többféle szociodemográfiai változót alkalmaztunk. Figyelembe vettük a háztartástag életkorát (75 évnél fiatalabb vagy idősebb), és hogy milyen háztartásszerkezetben élnek (egyedülálló nő/férfi, pár, egyéb), feltételezve, hogy az idősebb, egyedülálló szülők nagyobb mértékben szorulnak segítségre. A gyermekek segítsége iránti szükségleteket értelemszerűen befolyásolja a szülők egészségi állapota is. Az egészségi állapotot két index segítségével mértük, amelyek a különböző tevékenységekben való akadályozottságot mérik. Az ún. „Activities of Daily Living” index azt méri, hogy a következő tevékenységek közül hány esetében van nehézsége a válaszadónak: öltözködés, mosakodás és zuhanyozás, étkezés, ételek összevágása, átsétálás a szobán, felkelés az ágyból és a WC-használat. Az index 0 és 6 közötti értékeket vehet fel, és mennél magasabb az index értéke, annál nagyobb nehézségei vannak a válaszadónak ezekben a tevékenységekben. A másik index, az „Instrumental Activities of Daily Living” index a következő tevékenységek esetén tapasztalt nehézségeket méri: térkép használata, meleg étel készítése, élelmiszer-bevásárlás, telefonhívás lebonyolítása, gyógyszer bevétele, házkörüli, kerti munka végzése, pénzkezelés (pl. számlák befizetése). Ez az index 0 és 7 közötti értékeket vehet fel.

Ugyancsak a szülői szükségletek mérésére használjuk a társadalmi státuszra vonatkozó változókat. Figyelembe vesszük a szülők iskolai végzettségét (alapfok, középfok, felsőfok) és munkaerő-piaci státuszát (dolgozik-e). A jövedelmi helyzetet a háztartási ekvivalens jövedelem ötödeiben elfoglalt hely alapján mérjük. Az idősök jellemzői a mintába került személyt és házas-, ill. élettársát jellemzik, hiszen a függő változót is ezen a szinten mérjük. Párok esetében minden változónál a magasabb értéket (életkort, iskolai végzettséget, akadályozottságot) vettük figyelembe.

A szülők különélő felnőtt gyermekeik segítsége iránti igényét természetesen az is befolyásolja, hogy kapnak-e segítséget máshonnan. Ezért a többváltozós

elemzésben kontrollváltozóként figyelembe vettük azt is, hogy a szülő a kérdést megelőző egy évben kapott-e személyes gondozást vagy egyéb segítséget más háztartáson kívül élő személytől. Ez az információ ugyanabból a kérdésből származik, amellyel a gyermekektől kapott segítséget mértük. Itt is három kategóriát különböztetünk meg: nem kapott segítséget/csak ritkán kapott segítséget/gyakran is kapott segítséget. Egy másik változóval pedig azt mértük, hogy a kérdezett kapott-e segítséget háztartáson belül élő személytől. A háztartástagoktól kapott segítségre vonatkozó kérdés eltér a háztartáson kívüliektől kapott segítségre vonatkozó kérdéstől. Ezt a kérdést olyan háztartástagoknak tették fel, akik egészségügyi problémákkal küzdöttek a kérdezés idején, és csak a rendszeres személyes gondozásra vonatkozott. Ez alapján tehát azt tudtuk mérni, hogy mely háztartásokban volt olyan, aki a háztartáson belülről kapott rendszeres személyes gondozást.⁷

A SHARE adatfelvétel lehetőséget teremt a gyermekek tulajdonságainak kontrollálására is. Ahogy korábban jeleztük, változóinkkal a gyermekeket öszszességében jellemezzük, mert az adatbázisban nem lehet pontosan beazonosítani, mely gyermektől kapta a szülő a transzfert. A gyermekek jellemzői közül figyelembe tudjuk venni a felnőtt gyermekek számát, nemét (nincs leánygyermek/van leánygyermek), átlagos életkorát, családi állapotát (van-e egyedülálló a gyermekek között) és az unokák számát. A gyermekek társadalmi státuszára vonatkozóan a munkaerő-piaci státuszukat vettük figyelembe (van-e nem dolgozó a gyermekek között). Ezekon kívül a felvétel méri a szülők és gyermekeik lakóhelye közötti távolságot is, ami – ahogy korábban tárgyaltuk – befolyásolja a transzferadás költségét a gyermekek számára. Ez alapján definiáltunk egy háromértékű változót, amely a kérdezett és gyermekeinek lakóhelye közötti távolságot jellemzi (egyik gyermek sem lakik 5 km-nél távolabb/legalább egyikük 5 km-nél távolabb lakik/minden gyermek 5 km-nél távolabb lakik). Ezen kívül kontrolláltunk a 21 éven aluli gyermekek és a szülőkkel együtt lakó idősebb gyermekek számára is.

A reciprocitás vizsgálatához a szülők által a gyermekeknek adott anyagi és nem anyagi transzfereket is figyelembe vesszük, mert az idős szülők mindkét formában segítik felnőtt gyermekeiket. A szülők által gyermekeiknek adott pénzügyi támogatást a következő kérdéssel mérték fel:

---

⁷ A két kérdés közötti lényeges eltérés az oka annak, hogy az idős szülők által a háztartásban élő gyermekektől kapott segítséget függő változóként nem vettük be az elemzésbe. Az elemzés leszűkítése a háztartáson kívül élő gyermekektől kapott transzferekre gyakori a szakirodalomban (lásd pl. Albertini et al. 2007, Brandt et al. 2009, Brandt et al. 2012, Deindl – Brandt 2011, Schenk et al. 2010).

„Gondoljon az elmúlt tizenkét hónapra. Nem számítva a közösen elfogyasztott étkezéseket, illetve a közös háztartási kiadásokat, kapott Ön bármilyen pénzbeli vagy tárgyi támogatást bárkitől, aki ebben a háztartásban vagy azon kívül lakik, és amelynek értéke elérte vagy meghaladta a 40 ezer forintot?”

A szülők által adott nem anyagi transzferek esetében felhasználtuk a háztartáson kívülieknek adott transzferekre vonatkozó kérdést, amely a kapott transzferek mérésénél korábban tárgyalt kérdéshez hasonló. Emellett figyelembe vettük azt is, ha a szülő az unokáira való vigyázásban segített gyermekeinek. Az erre vonatkozó kérdés a következő volt:

„Az elmúlt tizenkét hónapban, vigyázott-e Ön rendszeresen vagy alkalmanként az unokájára/unokáira a szülők távollétében?”

A segítség/gondozás típusú szülői transzfereket összevontuk, így változónk azt mutatja, hogy a szülők a személyes gondozásban, a praktikus háztartási teendők elvégzésében vagy az unokák felügyeletében segítettek gyermekeiknek.

A magyarázó változók hatását a három értéket felvevő függő változóra multinomiális logit modellel vizsgáltuk. Ez a modell azt vizsgálja, hogy egy adott magyarázó változó értékének megváltozása hogyan befolyásolja a függő változó adott kategóriájának valószínűségét a referenciakategóriához képest. Az elemzett országok viszonylag alacsony száma nem teszi lehetővé, hogy az intézményi berendezkedésre vagy normarendszerre vonatkozó országszintű változókat is bevonjunk a többváltozós elemzésbe. Bryan és Jenkins (2016) felhívja a figyelmet arra, hogy a többszintű (multilevel) modellekben az országszintű hatások megbízható becsléséhez legalább 30 ország szükséges – szemben a mintánkban rendelkezésre álló 16-tal –, amennyiben nemlineáris regressziós elemzést végzünk. Figyelmünket ezért arra fogjuk összpontosítani, hogy az országok közötti különbségek nagyságát a transzfereket meghatározó mikroszintű tényezők kontrollálása mellett is megmérjük, és a meghatározók kontrollálása után is fennmaradó országok közötti különbségeket a makroszintű ismérvek (intézményrendszer, normák) fényében fogjuk értelmezni.

A becslések eredményeinek értelmezésekor az ún. marginális hatásokra támaszkodunk. Marginális hatáson itt azt értjük, hogy a függő változó hogyan változik a kérdéses magyarázó változó módosulásával akkor, ha a többi magyarázó változó értéke nem módosul (Long 1997, Bartus 2005). Folytonos magyarázó változó esetén ez azt jelenti, hogy a magyarázó változóban bekövetkező végtelemül kicsi változás hogyan befolyásolja a függő változó értékét (parciális derivált

értelmezés), kétértékű magyarázó változó esetén pedig az érdekel minket, hogy a magyarázó változó értékének 0-ról 1-re módosulásának milyen hatása van. A lineáris regresszió esetében a regressziós együtthatók megadják a választ ezekre a kérdésekre, az együtthatók marginális hatásként értelmezhetők. Nemlineáris modellek esetében, amilyen a multinomiális logit modell is, ez már nem teljesül, egy adott magyarázó változó hatása függ attól, hogy a többi magyarázó változó milyen értéket vesz fel. A modellek eredményeinek bemutatásánál ún. „átlagos marginális hatást” számolunk, tehát a többi magyarázó változó mintában fellelhető összes kombinációja mellett kiszámítjuk a vizsgált változó marginális hatását, és ezeket átlagolva nyerünk egy összefoglaló statisztikát a magyarázó változó hatásáról.⁸

EREDMÉNYEK

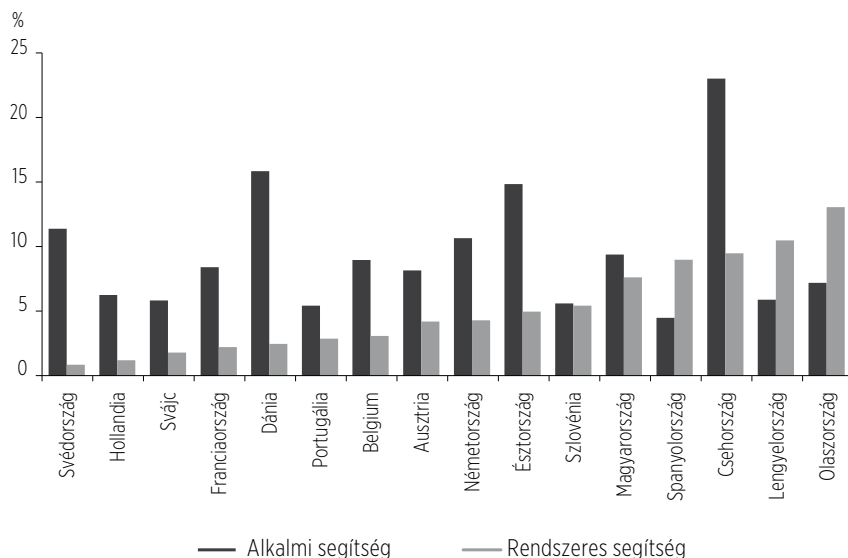
Az 1. ábra mutatja a 65 év feletti által különélő felnőtt gyermekeiktől kapott támogatások előfordulását. A rendszeres segítséget kapók aránya a dél-európai és kelet-európai országokban a legmagasabb. Gyakori, rendszeres segítséget a legnagyobb arányban Olaszországban (13%) kapnak gyermekeiktől a 65 éven felüliek. Ezen szülők aránya Lengyelországban és Csehországban 10% körüli, Spanyolországban 9%, Magyarországon pedig 8%, de a többi kelet-európai országban is viszonylag magas a számuk. Svédországban és Hollandiában a legalacsonyabb (1%), de Franciaországban és Svájcban is csak kismértékben haladja meg ezt a szintet; viszont a többi észak-európai és nyugat-európai országban sem nagyobb 5%-nál a rendszeres segítséget kapó szülők aránya. Azon idős szülők aránya, akik csak ritkán kaptak segítséget gyermekeiktől, Csehországban a legmagasabb, majd Dánia, Észtország és Svédország következik az országsorrendben. A legalacsonyabb arányban Spanyolországban és Portugáliában élnek olyan idősök, akik csak alkalmi segítséget kaptak különélő felnőtt gyermekeiktől.

---

⁸ A multinomiális logit modellek esetében szintén gyakran alkalmazott megoldás az, hogy az együtthatókat esélyhányadosként kifejezve interpretálják. A kategoriális függő változós modellek esetében azonban arra vagyunk kíváncsiak, hogy egy adott magyarázó változó értékének módosulása mennyivel növeli a függő változó esetében valamely érték előfordulásának valószínűségét. Ilyen interpretációra az esélyhányados nem nyújt lehetőséget, a marginális hatás viszont igen, ezért ezeket mutatjuk be.

1. ábra: A különélő gyermekeiktől gondozási segítséget kapók aránya (a 65 éves vagy idősebb, legalább egy különélő 21 éven felüli gyermekkel rendelkezők között), 2011

Proportion of parents receiving support from non-coresident children (parents aged 65 or more, having at least one non-coresident child above age 21), 2011

Forrás: Saját számítás a SHARE 4. hullámának adataiból.

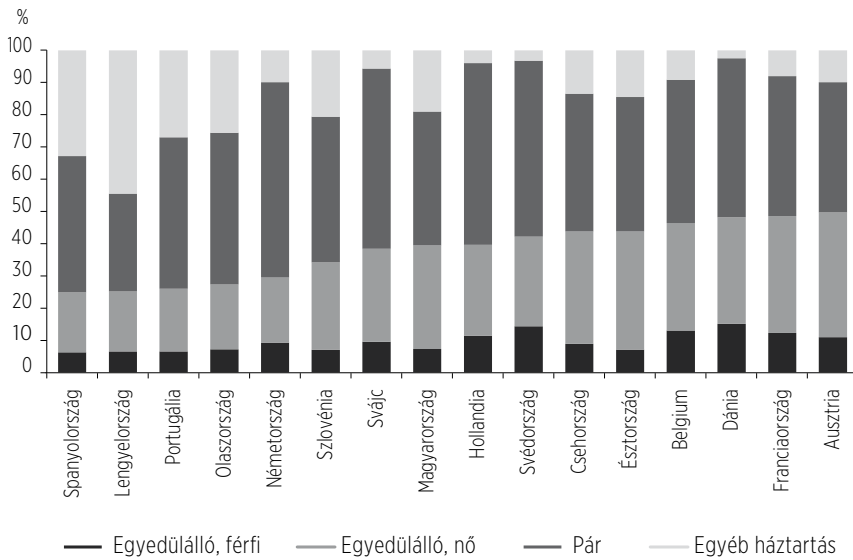
A transzferek meghatározói Magyarországon és az európai országokban

Az alábbi fejezetben vizsgálatunk mintáját, a 65 év feletti, legalább egy különélő 21 év feletti gyermekkel rendelkező népesség összetételét vizsgáljuk a transzfereket meghatározó mikroszintű tényezők szempontjából. Megvizsgáljuk, hogy Magyarország esetében a minta mennyiben tér el Európa más régióitól az életkor, a háztartásszerkezet, az egészségi állapot, a gyermekek és szülők közötti távolság, a szülőktől gyermekeik felé irányuló transzferek gyakorisága szerint.

Magyarországon a legalacsonyabb a születéskor várható élettartam a vizsgálatban szereplő országok között, ezért nem meglepő, ha azt látjuk, hogy a kutatásunkban elemzett minta átlagéletkora viszonylag alacsony. A 75 éven felüliek aránya a magyar mintában mindössze 38%, míg Franciaországban vagy Spanyolországban 52–53%. A minta háztartásszerkezet szerinti összetételét a különböző országokban a 2. ábra mutatja. Látható, hogy míg a dél-európai országokban és Lengyelországban az egyedülálló idősök ará-

nya alacsony (25–27%), addig Ausztriában, Franciaországban vagy Dániában a minta fele egyedülálló idősökből áll. Az is látható, hogy Spanyolországban vagy Lengyelországban nem a partnerrel, hanem az egyéb szerkezetű háztartásban (pl. gyermekkel, testvérrel, egyéb rokonnal) élő idősök aránya a magas. Magyarországon az egyedül élő idősök aránya az európai középmezőnyben van (39%), a minta 42%-a partnerével él együtt, és 19%-a egyéb szerkezetű háztartás tagja.

2. ábra: A minta összetétele háztartásszerkezet szerint
The composition of the sample by household structure

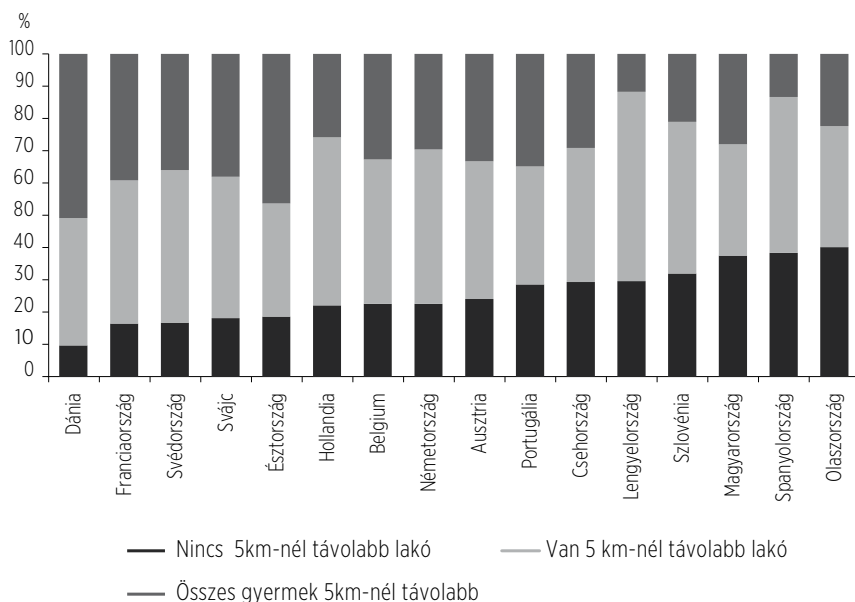

Forrás: Saját számítás a SHARE 4. hullámának adataiból.

Az egészségi állapot mérésére használt ADL és IADL mérőszámok a mindennapi tevékenységekben való akadályozottságot mérik. Az ADL átlagértéke Lengyelországban és Portugáliában a legmagasabb, itt átlagban az egy dimenzióban akadályozottság a jellemző. A legalacsonyabb értékeket Svájcban és Hollandiában mérték. Az IADL alapján is hasonló az országsorrend, bár ebben az esetben Lengyelország mellett Magyarországon a legrosszabb a helyzet, itt a mintánkba tartozó idősök átlagban 1,2 pontot érnek el a hétfokú skálán, ezzel szemben Svájcban és Hollandiában 0,5 vagy az alatti a mutató értéke.

3. ábra: A minta összetétele a szülők és gyermekeik lakóhelye közötti távolság alapján
The composition of the sample by distance between parents and children

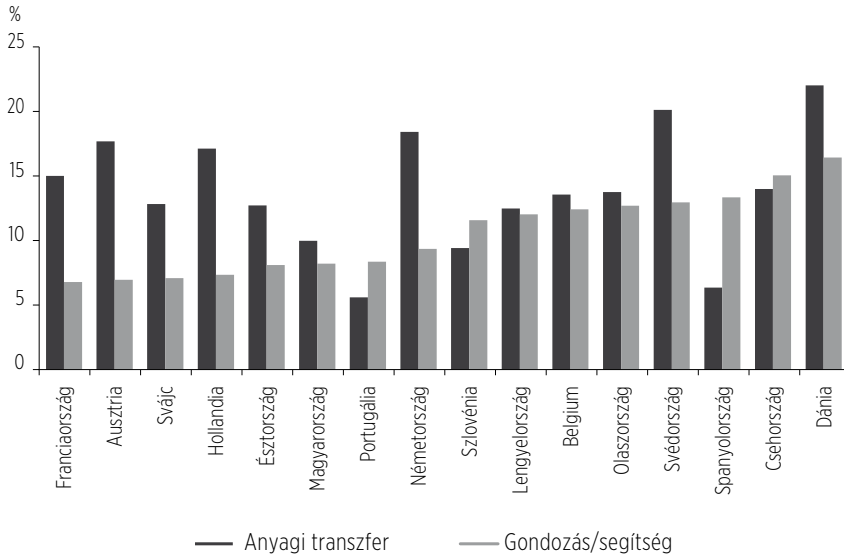

Forrás: Saját számítás a SHARE 4. hullámának adataiból.

A 3. ábra alapján látható, hogy a mintában Olaszország és Spanyolország mellett Magyarországon a legmagasabb azok aránya (közel 40%), akiknek összes gyermekük 5 km-es körzetben lakik. Ezzel párhuzamosan ezekben az országokban – különösen Spanyolországban – viszonylag alacsony a távolabb lakó gyermekek aránya. Dániában és Észtországban ugyanakkor a minta közel felének az összes gyermeke 5 km-nél messzebb lakik.

Az Ibériai-félsziget országaiban, valamint Szlovéniában és Magyarországon viszonylag ritka, hogy a mintában szereplő idős szülők anyagi transferekkel segítik gyermekeiket, arányuk 10% alatt van. Ezzel szemben Dániában és Svédországban 20% feletti ez az arány, és a nyugat-európai országokban (Németország, Ausztria és Hollandia) is relatíve magas. A gyermekeiknek nem anyagi segítséget nyújtók aránya Dániában és Csehországban a legmagasabb (15-16%), a legalacsonyabb értékeket pedig Franciaország, Ausztria és Svájc esetében mérték, ahol 7% alatti volt; Magyarországon ennél csak kismértékben volt magasabb (8%).

4. ábra: A gyermekeiknek anyagi és nem anyagi transzfert adó szülők aránya (%)
 The proportion of parents giving financial and non-financial transfers to children

Forrás: Saját számítás a SHARE 4. hullámának adataiból.

Az Ibériai-félsziget országaiban, valamint Szlovéniában és Magyarországon viszonylag ritka, hogy a mintában szereplő idős szülők anyagi transzferekkel segítik gyermekeiket, arányuk 10% alatt van. Ezzel szemben Dániában és Svédországban 20% feletti ez az arány, és a nyugat-európai országokban (Németország, Ausztria és Hollandia) is relatíve magas. A gyermekeiknek nem anyagi segítséget nyújtók aránya Dániában és Csehországban a legmagasabb (15–16%), a legalacsonyabb értékeket pedig Franciaország, Ausztria és Svájc esetében mérték, ahol 7% alatti volt; Magyarországon ennél csak kismértékben volt magasabb (8%).

Többváltozós elemzés az időseknek nyújtott segítség meghatározóiról

Az idős szülőknek nyújtott segítség/gondozás meghatározóit többváltozós elemzés keretében is vizsgáltuk. A vizsgálatban szereplő országok összevont mintáján multinomiális logit modelleket futtattunk, amelyben mind a szülők, mind a gyermekek jellemzői szerepeltek magyarázó változóként, az országok közötti különbségeket pedig ország dummyk bevonásával vizsgáltuk.

A becslés eredményeit a mikroszintű magyarázó tényezők tekintetében az 1. táblázat mutatja. Várakozásunk, miszerint az idős szülők közül azok kapnak nagyobb valószínűséggel támogatást/segítséget gyermekeiktől, akiknek nagyobb szükségük van a támogatásra, csak részben teljesült. A hipotézisnek megfelelő hatást mértünk a háztartásszerkezet és az egészségi állapot esetében. Az egyedülálló idős szülők nagyobb valószínűséggel kapnak segítséget a partnerükkel kétszemélyes háztartásban vagy más szerkezetű háztartásban élő szülőknél. A partnerrel élők esetében a különélő gyermekektől kapott ritkább segítség valószínűsége 13 százalékponttal, a gyakori segítségnyújtás valószínűsége pedig 4 ponttal alacsonyabb, mint az egyedülállók körében. Ugyancsak nagyobb valószínűséggel kapnak mind alkalmi, mind gyakori segítséget azok az idősek, akik egészségi állapota rosszabb. Ebben az elemzésben az egészségi állapotot a mindennapi tevékenységek végzésében való akadályozottsággal mértük. Azok, akik az IADL skála esetében egynél több nehézséggel küzdenek, 1-2 százalékponttal nagyobb valószínűséggel kapnak segítséget gyermekeiktől. A kapott segítség előfordulása a szülő társadalmi státuszának némely indikátorával is összefügg. A felsőfokú végzettségű szülők 5 százalékponttal kisebb valószínűséggel kapnak gyakori segítséget, mint a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők, a dolgozó szülő esetében pedig az alkalmi segítség előfordulása alacsonyabb. Ugyanakkor a várakozásainkkal ellentétben a gyermekektől kapott segítség valószínűsége nem függ az életkortól, és a jövedelem esetében sem találtunk statisztikailag számottevő kapcsolatot.

Megvizsgáltuk azt is, hogy a másoktól (nem különélő gyermekektől) kapott transzferek hogyan hatnak a kapott segítségre. Meglepő módon az eredmények azt mutatják, hogy a különélő felnőtt gyermekektől kapott alkalmi segítség valószínűségét növeli, ha a szülők más háztartáson kívül élőtől vagy háztartástagtól is kapnak segítséget. A rendszeres segítség esetén viszont nem látható ilyen hatás.

A transzferek előfordulásának valószínűségét a gyermekek jellemzői is befolyásolják. Az elemzés a nem hatását is kimutatja: amennyiben a szülőknek leánygyermekük is van, 3 százalékponttal nő annak a valószínűsége, hogy rendszeres segítségben részesülnek. Érdekes összefüggés, hogy a szülőktől külön élő gyermekek segítési hajlandósága megváltozik, amennyiben testvéreik egy része még a szülői háztartásban lakik: a tőlük kapott rendszeres segítség valószínűsége nagyobb ebben az esetben. Ez talán arra utal, hogy ilyenkor nemcsak a szülőknek, hanem a szülőkkel együtt lakó testvéreknek is segítenek a különélő gyermekek. Amennyiben a szülőnek 21 éven aluli gyermekei is vannak, ez jelentősen csökkenti annak valószínűségét, hogy a különélő gyermekeiktől alkalmi segítséget kap.

1. táblázat: Az idős szülők által a külön élő gyermekektől kapott segítség meghatározói
 Determinants of receiving support of elderly parents from their non-coresident children

	Alkalmi gondozás/ segítség		Rendszeres gondozás/ segítség	
75 éven felüli	-0,002	(0,095)	0,022	(1,907)
Háztartásszerkezet				
Egyedülálló férfi (ref.)	0		0	
Egyedülálló nő	-0,038	(0,870)	0,013	(0,642)
Partnerrel él	-0,133**	(3,121)	-0,039*	(2,033)
Egyéb háztartásszerkezet	-0,142***	(3,369)	-0,053*	(2,511)
Iskolai végzettség				
Alapfokú végzettség (ref.)	0		0	
Középfokú végzettség	-0,004	(0,344)	-0,021	(1,571)
Felsőfokú végzettség	0,027	(1,640)	-0,050***	(4,385)
ADL	0,000	(0,009)	0,005	(1,314)
IADL	0,010**	(2,579)	0,015***	(4,938)
Dolgozik	-0,074**	(2,601)	0,000	(0,010)
Háztartási jövedelem				
1. Jövedelmi ötöd (ref.)	0		0	
2. Jövedelmi ötöd	-0,013	(0,978)	0,015	(1,218)
3. Jövedelmi ötöd	0,014	(0,841)	-0,013	(1,113)
4. Jövedelmi ötöd	0,000	(0,013)	0,004	(0,259)
5. Jövedelmi ötöd	-0,021	(1,234)	-0,011	(0,750)
21 éven aluli gyermekek száma	-0,199***	(3,391)	0,009	(0,429)
Különélő gyermekek száma	0,005	(0,872)	0,005	(1,293)
Van lánygyermeke	0,012	(0,875)	0,025*	(2,167)
Van együttlakó gyermeke	-0,004	(0,225)	0,035*	(2,504)
Távolság a gyermek lakóhelyétől				
Nincs 5km-nél messzebb lakó (ref.)	0		0	
Van 5km-nél messzebb lakó	-0,051***	(3,422)	0,010	(0,782)
Összes gyermek 5km-nél messzebb	-0,060***	(3,686)	-0,046***	(3,934)
Van egyedülálló gyermek	-0,017	(1,652)	0,009	(0,925)
Van nem dolgozó gyermek	-0,004	(0,386)	0,023*	(2,464)
Gyermekek átlagéletkora	0,002	(1,668)	0,001	(1,495)
Unokák száma	0,001	(0,466)	-0,003	(1,505)
Szülő adott anyagi támogatást	0,014	(1,004)	0,007	(0,523)
Szülő adott segítséget	0,030*	(2,189)	0,011	(0,925)
Mástól kapott támogatást a háztartáson kívülről				
nem kapott mástól (ref.)	0		0	
csak ritkán kapott mástól	0,107***	(5,421)	0,033	(1,719)
rendszeres segítséget kapott mástól	0,055*	(2,099)	0,029	(1,439)
Háztartástagtól kapott segítséget	0,050**	(2,844)	0,011	(0,707)

Megjegyzés: A magyarázó változók átlagos marginális hatásai. A függő változó kategóriái: nem kapott segítséget (ref.) / csak alkalmi segítséget kapott / rendszeres segítséget is kapott (N=16533). Összevont mintán becslült multinomiális logit modell alapján, a modell ország dummykat is tartalmaz. Zárójelben a t-értékek kerültek feltüntetésre. * p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

A segítség előfordulásának valószínűségét az is befolyásolja, hogy a gyermekek milyen messze laknak szüleiktől. Amennyiben minden gyermek 5 km-nél távolabb lakik, a szülők 5 százalékponttal kisebb valószínűséggel kapnak tőlük alkalmi vagy rendszeres segítséget azokhoz képest, akiknek minden gyermekük 5 km-nél közelebb lakik. Mindez arra utal, hogy a segítség előfordulása összefügg annak költségével is: nagyobb távolság esetén a jelentősebb utazási idő nehezebbé teszi a gyermekek számára a segítségnyújtást, így várakozásainknak megfelelően csökkenti annak előfordulását. A segítségnyújtás költségeinek szerepére utalhat az is, hogy növeli a rendszeres segítség előfordulásának esélyét, ha a szülőnek nem dolgozó gyermeke is van.

Becslésünkben a korábban említett magyarázó változók mellett a szülők által adott transzferek szerepét is vizsgáltuk, mert a szakirodalom felhívja a figyelmet arra, hogy a szülő-gyermek kapcsolatban a hosszú távú reciprocitás mellett a rövid távú reciprocitásnak is szerepe lehet (Leopold – Raab 2011). Ahogy korábban ismertettük, mind a szülők által adott anyagi transzferek, mind a nem anyagi segítség szerepét (beleértve az unokákról való gondoskodást is) vizsgáltuk. Eredményeink szerint a szülők által adott nem anyagi segítség növeli annak valószínűségét, hogy a gyermekek alkalmi segítséget nyújtanak a szülőknek. Azok a szülők, akik ilyen segítséget nyújtottak valamelyik gyermeküknek, 3 százalékponttal nagyobb valószínűséggel kaptak gyermekeiktől alkalmi gondozási, háztartási segítséget. A gyakori segítség előfordulására ugyanakkor a szülők által adott transzferek nem gyakoroltak lényeges hatást. Összességében tehát a rövid távú reciprocitásnak az idős szülőknek nyújtott alkalmi segítség esetén van szerepe.

Az idős szülőknek nyújtott alkalmi és rendszeres segítség meghatározóinak vizsgálata tehát azt mutatta, hogy a segítség mindkét fajtája érzékeny a szülői szükségletek indikátoraira. Tehát várakozásainkat inkább megerősítették az eredmények, a szülőknek nyújtott segítségben szerepet játszik az altruista motiváció. Az elemzés várakozásunknak megfelelően azt is mutatta, hogy mindkét fajta transzfer gyakorisága csökkent, amennyiben a transzferadás költségei magasabbak voltak. A reciprocitás szerepét ugyanakkor csak az alkalmi segítség esetében tudtuk kimutatni.

Országok közötti eltérések

A regressziós modelljeink alkalmasak arra is, hogy a magyarázó változók kontrollálása mellett is megvizsgáljuk az országok közötti eltéréseket. Az egyéni szintű változók kontrollálása mellett fennmaradó országok közötti különbségeket a szakirodalom leggyakrabban az intézményi vagy normarendszerbeli különbségekkel magyarázza. A vizsgálatban szereplő országok viszonylag alacsony száma nem teszi lehetővé, hogy a makroszintű magyarázó változók szerepét többszintű regressziós modellben vizsgáljuk, ezért a következőkben az összefüggések formális tesztelése helyett a megbecsült országhatásokat interpretáljuk a jóléti rezsimekről szóló irodalom alapján.

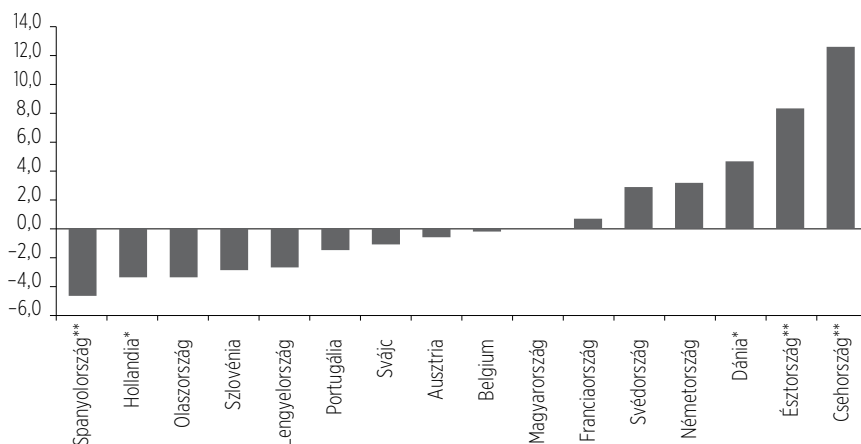
A bevezetőben is említett Saraceno és Keck (2010) tanulmány szerint⁹ a mintánkban szereplő országok közül Dánia, Svédország, Hollandia, Belgium, Franciaország és Ausztria emelkedik ki a jóléti állam által nyújtott idősgondozási szolgáltatások szintje alapján (5a. ábra). Ezek azok az országok tehát, ahol várhatóan a legkisebb a családi transzferek szerepe a rendszeres, intenzív idősgondozásban. Ezzel ellentétes véglet Olaszország, Spanyolország, Lengyelország, Észtország és Magyarország, ahol mind az idősgondozási szolgáltatások, mind a készpénzes támogatások szintje alacsony. Ezekben az országokban a mikroszintű meghatározók hatásának kiszűrése után is várhatóan magasabb lesz a rendszeres családi segítségnyújtás szerepe. Németország, Csehország és Szlovénia egy köztes kategóriát alkot, amelyet az idősgondozási szolgáltatások közepes szintje jellemez, a készpénzes támogatások szintje viszont relatíve magas. Ehhez a csoporthoz tartozik Portugália is, amely kilóg a dél-európai országok közül azért, hogy itt a többenél magasabb az időseknek nyújtott készpénzes támogatások szintje. A következő ábrák mutatják a mikroszintű meghatározó tényezők kontrollálása után fennmaradó országok közötti különbségeket az alkalmi és a rendszeres segítség esetében.

---

⁹ Lásd a tanulmány 6. ábráját (Saraceno – Keck 2010: 691).

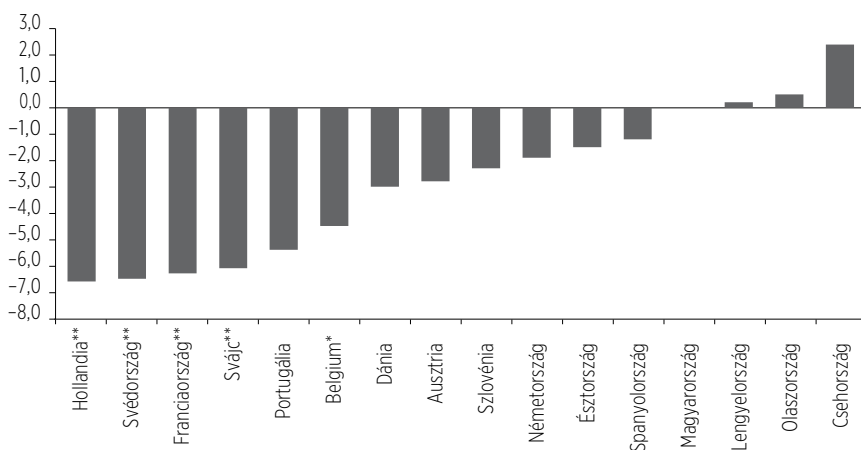
5a. ábra: Országok közötti különbségek az alkalmi segítség esetében (százalékpont, referencia kategória Magyarország, mikroszintű meghatározók kontrollálva)

Between-country differences in the occurrence of occasional support (% points, reference category: Hungary, controlling for micro-level determinants)

5b. ábra: Országok közötti különbségek a rendszeres segítség esetében (százalékpont, referencia kategória Magyarország, mikroszintű meghatározók kontrollálva)

Between-country differences in the occurrence of regular support (% points, reference category: Hungary, controlling for micro-level determinants)

Megjegyzés: Az országok közötti különbségek az 1. táblázatban becsült multinomiális logit modell ország dummy változói alapján számolt átlagos marginális hatások. A csillagok azt jelzik, hogy az eltérés Magyarországhoz képest szignifikáns 0,05 (**), illetve 0,1 (*) szinten.

Az *5b. ábrán* azt látjuk, hogy a rendszeres segítség esetén az országok közötti különbségek meglehetősen pontosan követik a fentebb részletezett országtipológiát: a „defamilizációs” országcsoporthoz tartozó országok (köztük Magyarország) relatíve magas a rendszeres segítség előfordulása. Magyarországon a „defamilizációs” országokhoz képest szignifikánsan magasabb a gyakori segítség előfordulása. A rendszeres segítség esetében a kelet-európai országok nagyjából hasonlóak, itt relatíve magasabb a segítség előfordulásának szintje. Az alkalmi segítség esetén (*5a. ábra*) kevésbé egyértelmű a kép, de – a szakirodalomban tárgyalt korábbi eredményeknek megfelelően – inkább az látszik, hogy a „defamilizációs” országokban (pl. Dánia, Svédország) magasabb az alkalmi segítség előfordulásának szintje, míg a „familialista” rezsimek országai (pl. Spanyolország, Lengyelország, Olaszország) alacsonyabb. Magyarország azonban kivételt jelent, ugyanis itt a „familialista” rezsimek többi országához képest némileg magasabb az alkalmi segítség előfordulása. A kelet-európai országok ebben az esetben ugyanakkor heterogének: míg Lengyelországban vagy Szlovéniában alacsony, addig Csehországban és Észtországban magas az alkalmi segítség előfordulása.

Hangsúlyozzuk, hogy az itt bemutatott összefüggés nem jelenti az oksági összefüggés igazolását. Az elemzés ugyanakkor világosan mutatja, hogy a mikroszintű magyarázó tényezők hatásának kiszűrése után is lényeges országok közötti különbségeket találunk. Ezek az eltérések olyan országszintű magyarázó tényezőkkel lehetnek összefüggésben, mint pl. az idősgondozás intézményrendszere. Ennek illusztrálására bemutattuk, hogy az intézményrendszer jellemzői alapján kialakított országcsoporthoz tartozó országok összefüggnek a gyermeki segítség országok közötti különbségeivel. Ahhoz azonban, hogy a különböző makroszintű tényezők szerepét pontosan vizsgálni tudjuk, nagyobb országmintára lenne szükség.

ÖSSZEFOGLALÁS

A tanulmány a SHARE kutatás adatainak segítségével azt vizsgálta, hogy a felnőtt gyermekek által idős szüleiknek nyújtott gondozás és háztartási segítségnyújtás előfordulása Magyarországon hogyan viszonyul az egyéb európai régiókban megfigyelhető mintázatokhoz. Mivel az idősek minden európai országban – Magyarországon is – csak ritkán részesülnek anyagi támogatásban gyermekeik részéről, ezért az időseknek nyújtott anyagi transzferekkel itt külön nem foglalkoztunk.

A szülőknek nyújtott segítség/gondozás országok közötti eltéréseinek vizsgálata azt mutatja, hogy Magyarországon és a többi kelet-európai országban viszonylag magas a gyakori segítség előfordulása. Ugyanakkor régióinkban a népesség összetétele több szempontból is eltér az észak- vagy dél-európai országokétól. Például Magyarországon a mintában szereplő idős népesség egészségi állapota rosszabb, mint a hasonló korú népességé a többi európai országban. Ez azt jelenti, hogy a szülőknek nagyobb szükségük lehet gyermekeik támogatására. Emellett a magyar idősek gyermekei nagyobb arányban élnek a szülőkhöz közel, ami megkönnyíti a gyermekek számára szüleiik segítségét/gondozását. A vizsgált népesség összetételében mutatkozó különbségek miatt igyekeztünk megvizsgálni az országok közötti eltéréseket a mikroszintű tényezők hatásának kiszűrése mellett is.

A mikroszintű meghatározókkal kapcsolatos eredmények a várakozásnak megfelelőek. Azt láttuk, hogy a szülők által kapott segítség esetében a szülői szükségletek szerepe meghatározó: az egyedülálló, rossz egészségi állapotban levő szülők gyakrabban kaptak gyermekeiktől mind alkalmi, mind rendszeres segítséget. Mind az alkalmi, mind a rendszeres segítség előfordulása a szülői szükségletek mellett a segítségnyújtás költségeivel is összefügg: pl. a szülő és a gyermekek lakóhelye közötti távolság csökkenti a segítségnyújtás előfordulását. Az alkalmi segítség esetén a reciprocitás szerepét is kimutattuk, az idős szülők nagyobb valószínűséggel kaptak segítséget, amennyiben ők is segítették gyermekeiket.

Az országok közötti eltéréseket a transzfereket meghatározó mikroszintű tényezők szerepének kontrollálása mellett is megvizsgáltuk. A várakozásunk az volt, hogy a gyermekek által idős szüleiknek nyújtott támogatás szintje különböző lesz aszerint, hogy az egyes országokban milyen a jóléti állam és a család szerepmegosztása az idősgondozás terén. Az eredmények azt mutatják, hogy a rendszeres támogatás előfordulása valószínűbb a „familialista” gondozási rezsimekben (köztük Magyarországon), ahol alacsony a jóléti állam által idősgondozási szolgáltatásokra fordított erőforrások szintje. Az alkalmi támogatás előfordulása vegyesebb képet mutat, leggyakrabban Csehországban, Észtországban és Dániában fordulnak elő az ilyen transzferek. Azt tapasztaltuk, hogy a kelet-európai országok heterogének az alkalmi támogatás esetében, a rendszeres támogatás előfordulása viszont magas ezekben az országokban, köztük Magyarországon is.

A SHARE a nemzedékek közötti családi segítségnyújtás mintázatainak összehasonlító vizsgálatára az egyik leggyakrabban használt kutatás. Előnye a transzferek különféle fajtáira vonatkozó kérdések és a gyermekek jellemzőinek részletes felmérése. A vizsgálat hátránya ugyanakkor, hogy nem teszi lehetővé a transzferviselkedést befolyásoló értékek és normák vizsgálatát, továbbá a jelenleg hozzáférhető adatbázis nem alkalmas a diád-szintű elemzésre.

IRODALOM

- Albertini, Marco – Kohli, Martin – Vogel, Claudia 2007: Intergenerational transfers of time and money in European families: common patterns different regimes? *Journal of European Social Policy*, 17(4), 319–334.
- Albertini, Marco – Kohli, Martin 2013: The generational contract in the family: An analysis of transfer regimes in Europe. *European Sociological Review*, 29(4), 828–840.
- Albertini, Marco 2016: *Ageing and Family Solidarity in Europe. Patterns and Driving Factors of Intergenerational Support*. Policy Research Working Paper No. 7678, World Bank Group.
- Albuquerque, Paula C. 2014: Intergenerational private transfers. Portugal in the European context. *European Journal of Ageing*, 11(4), 301–312.
- Attias-Donfut, Claudine – Wolff, Francois-Charles 2000: Complementarity between private and public transfers. In Attias-Donfut, Claudine – Arber, Sarah (eds.): *The Myth of Generational Conflict*. Routledge, London and New York, 47–68.
- Barro, Robert J. 1974: Are Government Bonds Net Wealth? *Journal of Political Economy*, 82(6), 1095–1117.
- Bartus, Tamás 2005: Estimation of marginal effects using margeff. *The Stata Journal*, 5(3), 309–329.
- Bengtson, Vern L. 2001: Beyond the Nuclear Family: The Increasing Importance of Multigenerational Bonds. *Journal of Marriage & Family*, 63(1), 1–16.
- Bocz János - Medgyesi Márton 2004: *A háztartások közötti együttműködés jellemzői II. Életmód és időmérleg*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- Börsch-Supan, Axel 2013: *Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE) Wave 4*. Release version: 5.0.0. SHARE-ERIC. Data set. DOI: 10.6103/SHARE.w4.500
- Börsch-Supan, Axel – Brandt, Martina – Litwin, Howard – Weber, Guglielmo (eds.) 2013a: *Active ageing and solidarity between generations in Europe: First results from SHARE after the economic crisis*. De Gruyter, Berlin.
- Börsch-Supan, Axel – Brandt, Martina – Hunkler, Christian – Kneip, Thorsten – Korbmayer, Julie – Malter, Frederic – Schaan, Barbara – Stuck, Stephanie – Zuber, Sabrina 2013b: Data Resource Profile: The Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE). *International Journal of Epidemiology*, 42(4), 992–1001.
- Brandt, Martina – Haberkern, Klaus – Szydlik, Marc 2009: Intergenerational Help and Care in Europe. *European Sociological Review*, 25(5), 585–601.
- Brandt, Martina – Schmid, Tina – Haberkern, Klaus 2012: Gendered support to older parents: do welfare states matter? *European Journal of Ageing*, 9(1), 39–50.
- Bryan, Mark L. – Jenkins, Stephen P. 2016: Multilevel modelling of country effects: a cautionary tale. *European Sociological Review*, 32(1), 3–22.
- Carmichael, Fiona – Charles, Sue 1998: The labour market costs of community care. *Journal of Health Economics*, 17(6), 747–765.
- Cox, Donald 1987: Motives for private income transfers. *Journal of Political Economy*, 95(3), 508–546.
- Deindl, Christian – Brandt, Martina 2011: Financial support and practical help between older parents and their middle-aged children in Europe. *Ageing and Society*, 31(4), 645–662.

- Dykstra, Pearl 2009: *Intergenerational relationships in ageing societies: United Nations Economic Commission for Europe Working Group on Ageing*. ECE/WG .1/2009/3.
- EGGEBEEN, David J. – DAVEY, Adam 1998: Do safety nets work? The role of anticipated help in times of need. *Journal of Marriage and the Family*, 60(4), 939-950.
- GÁL, Róbert Iván – SZABÓ, Endre – VARGHA, Lili 2015: The age-profile of invisible transfers: the true size of asymmetry in inter-age reallocations. *The Journal of the Economics of Ageing*, 5(1), 98-104.
- GÁTI ANNAMÁRIA 2012: Az 50 éven felüliek „jólléte” kapcsolataik tükrében. In Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.): *Társadalmi Riport 2012*, TÁRKI Budapest, 271-290.
- GYARMATI ANDREA 2014: A nagyszülői gyermekgondozás intergenerációs változásának néhány jellemzője Magyarországon, kvalitatív adatokon. *Demográfia*, 57(1), 45-72.
- GYARMATI ANDREA 2015: *Nagyszülők és unokák. A nagyszülőktől az unokák felé irányuló gondozási transferek jellege és változása*. PhD értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia Doktori Iskola, Budapest.
- HANK, Karsten 2007: Proximity and Contacts Between Older Parents and Their Children: A European Comparison. *Journal of Marriage and Family*, 69(1), 157-173.
- HENRETTA, John C. – WOLF, Douglas A. – VAN VOORHIS, Matthew F. – SOLDI, Beth J. 2012: Family structure and the reproduction of inequality: parents' contribution to children's college costs. *Social Science Research*, 41(4), 876-87.
- HERLOFSON, Katharina – HAGESTAD, Gunhild – SLAGSVOLD, Britt – SØRENSEN, Anne-Mette 2011: Intergenerational family responsibility and solidarity in Europe. Multilinks deliverable 4.3. Norwegian Social Research (NOVA), April 2011.
- KALMIJN, Matthijs – SARACENO, Chiara 2008: A comparative perspective on intergenerational support. Responsiveness to parental needs in individualistic and familialistic countries. *European Societies*, 10(3), 479-508.
- KOHLI, Martin 1999: Private and public transfers between generations: Linking the family and the state. *European Societies*, 1(1), 81-104.
- KOHLI, Martin – KÜNEMUND, Harald 2003: Intergenerational transfers in the family: What motives for giving? In Bengtson, Vern L. – Lowenstein, Ariela (eds.): *Global Aging and Challenges to Families*. Aldine de Gruyter, New York, 123-142.
- KÜNEMUND, Harald – REIN, Martin 1999: There is more receiving than needing: theoretical arguments and empirical explorations of crowding in and crowding out. *Ageing and Society*, 19(1), 93-121.
- LEITNER, Sigrid 2003: Varieties of familialism. The caring function of the family in comparative perspective. *European Societies*, 5(4), 353-375.
- LEOPOLD, Thomas – RAAB, Marcel 2011: Short-Term Reciprocity in Late Parent-Child Relationships. *Journal of Marriage and Family*, 73(1), 105-119.
- LONG, J. Scott 1997: *Regression models for categorical and limited dependent variables*. SAGE Thousand Oaks.
- LOWENSTEIN, Ariela – KATZ, Ruth – GUR-YAISH, Nurit 2007: Reciprocity in Parent-Child Exchange and Life Satisfaction among the Elderly: A Cross-National Perspective. *Journal of Social Issues*, 63(4), 865-883.
- LYE, Diane N. 1996: Adult child-parent relationships. *Annual Review of Sociology*, 22, 79-102.

- Malter, Frederic – Börsch-Supan, Axel (szerk.) 2013: *SHARE Wave 4: Innovations & Methodology*. MEA, Max Planck Institute for Social Law and Social Policy, Munich.
- Medgyesi Márton 2003: Nemzedékek közötti privát transferek motivációi Magyarországon. In Gál Róbert Iván (szerk.): *Apák és fiúk és unokák*. Osiris, Budapest, 173–197.
- Medgyesi Márton 2005: *Nemzedékek közötti transferek és a társadalmi státusz átörökítése*. PhD-értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológiai Doktori Iskola.
- Mulder, Clara H. – Smits, Jeroen 1999: First-time home-ownership of couples. The effect of inter-generational transmission. *European Sociological Review*, 15(3), 323–37.
- Mureşan, Cornelia – Hărăguş, Paul Theodor 2015: Norms of Filial Obligation and Actual Support to Parents in Central and Eastern Europe. *Romanian Journal of Population Studies*, 9(2), 49–81.
- Örkény Antal - Székelyi Mária 2011: Családi transferek és családon belüli értékválasztások. In Örkény Antal – Székelyi Mária (szerk.): *Az igazságosság labirintusaiban. Társadalmi méltányosság és generációs igazságosság a 21. század Magyarországán*. Sík Kiadó KFT, Budapest.
- Papházi Tibor 2005: A segítségnyújtás formái. In Török Péter (szerk.): *Képek az albumból. Munka és gondozás négygenerációs családok életében*. NCSSZI, Budapest.
- Reher, David S. 1998: Family ties in Western Europe: persistent contrasts. *Population and Development Review*, 24(2), 203–234.
- Reil-Held, Anette 2006: Crowding out or crowding in? Public and private transfers in Germany. *European Journal of Population*, 22(3), 263–280.
- Saraceno, Chiara – Keck, Wolfgang 2010: Can we identify intergenerational policy regimes in Europe? *European Societies*, 12(5), 675–696.
- Sarasa, Sebastian 2008: Do welfare benefits affect women’s choices of adult care giving? *European Sociological Review*, 24(1), 37–51.
- Schenk, Niels – Dykstra, Pearl – Maas, Ineke 2010: The role of European welfare states in intergenerational money transfers: a micro-level perspective. *Ageing and Society*, 30(8), 1315–1342.
- Silverstein, Merrill 2006: Intergenerational Family Transfers in Social Context. In Binstock, Robert H. – George, Linda L. (eds.): *Handbook of Aging and the Social Sciences*. 6th edition, Elsevier Academic Press, 166–181.
- Spéder Zsolt 2002: Generációk és élethelyzetek: háztartások közötti segítő kapcsolatok. In Spéder Zsolt (szerk.): *Demográfiai folyamatok és társadalmi környezet*. Gyorsjelentés. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 81–90.
- Stata Corp. 2013: *Base Reference Manual*. Stata Press.
- Swartz, Teresa Toguchi – Kim, Minzee – Uno, Mayumi – Mortimer, Jeylan – O’Brien, Kirsten Bengtson 2011: Safety nets and scaffolds: parental support in the transition to adulthood. *Journal of Marriage and Family*, 73(2), 414–429.
- Utasi Ágnes 2002: Társadalmi integráció és családi szolidaritás. *Educatio*, 11(3), 384–403.
- Vaskovics László 1993: A fiatal felnőtteknek nyújtott szülői segítség. *Aula*, 15(1), 7–21.
- Zissimopoulos, Julie 2001: *Resource Transfers to the Elderly: Do Adult Children Substitute Financial Transfers for Time Transfers?* Working Papers 01-05. RAND Corporation.

HELP FROM CHILDREN TO ELDERLY PARENTS: HUNGARY IN EUROPEAN CONTEXT

ABSTRACT

In times of population ageing and its pressure on social security programmes it is particularly important to understand the determinants of intergenerational family transfers. In this paper the author studies the exchanges of support between elderly parents and their children in Hungary, which is a rapidly ageing country with relatively low state involvement in elderly care. He describes patterns of in-kind transfers (personal care and household help) received from children using data from the Survey of Health Ageing and Retirement in Europe (SHARE) wave 4. His aim is to situate Hungary among the transfer regimes typical in European countries and to describe the main determinants of upward in-kind transfers in a comparative context. Following the literature the paper differentiates between occasional and regular support and constructs multivariate models of the probability of receiving support with both parental and child characteristics as explanatory variables. Results showed that in-kind transfers were received by the more „needy” parents: those of higher age, living alone and having health problems. Proximity also plays a role: frequent transfers were most often received by parents from daughters and children living close. In the case of occasional transfers the author finds evidence of short-term reciprocity: non-intensive support was more often received by parents who gave transfers to children. Eastern European countries (including Hungary) have generally high level of regular support, but are heterogeneous in terms of occasional support.